

QARG‘ISH KONSEPTINING LINGVOKULTUROLOGIK XUSUSIYATLARI

Angren universiteti

Falsafa fanlar nomzodi

Eshboyeva Feruza Xolmurotovna

Annotatsiya: *Qarg‘ish konseptining lingvokulturologik xususiyatlari haqida ma’lumotlar berilgan.*

Kalit so‘zlar: *qarg‘ish konsepti, lingvokulturologik xususiyatlar, madaniyat, lingvokulturologik jihat, psixolingvistik xususiyat.*

O‘zbek tilining nufuzini oshirish borasida mamlakatimizda keyingi yillarda olib borilayotgan islohotlar birin-ketin o‘z samarasini ko‘rsatmoqda. Til o‘zini lug‘atlarda namoyon etadi. Departament tashabbusi bilan o‘zbek tilini rivojlantirish mablag‘laridan 20dan ortiq lug‘atlar chop etildi. Bu amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar milliy til korpusini yaratishga zamin hozirlaydi. Milliy korpusning yaratilishi o‘zbek tili taraqqiyotida muhim yutuq bo‘ladi desak mubolag‘a bo‘lmaydi. Milliy korpus milliy til xazinasidir. Bugungi kunda jamiyatda yuz berayotgan o‘zgarishlar xalqimiz ongida milliy istiqloq g‘oyalari to‘la shakllantirishga hissa qo‘shmoqda.

Qarg‘ish so‘zlarning biomaydonga bevosita ta’sir o‘tkazish imkoniyati bo‘lganligi bois, barcha xalqlarda va barcha zamonlarda keng qo‘llanilib kelingan. Qarg‘ish qarg‘ovchining qarg‘aluvchiga nisbatan so‘z vastasida ziyon yetkazishdek yomon niyatda ijro etiladigan folklor asar hisoblanadi. Qarg‘ish janri nihoyatda qadimiyligi bilan ajralib turadi. Mahmud Qoshg‘ariy XI asrda yashagan turkiy xalqlar lahjasidagi „qarg‘aq“ so‘zini „qarg‘ish“ so‘ziga sinonim tarzda ishlatganligi haqida ma’lumot beradi. „Qarg‘ish“ so‘zining ma’nosi „yomon so‘z aytish“ degan tarixiy ma’noga ham ega. Umuman olganda qarg‘ish so‘zlar qadimdan mavjud bo‘lib, barcha xalqlar tilida keng foydalanilib kelingan folklor janri hisoblanadi. Qarg‘ish so‘zlar folklor janri bo‘lishiga qaramay, ular biror doston, qo‘shiq, ertak kabi janrlarda bo‘lgani singari alohida tayyorgarlik bilan maxsus obraz tomonidan ijro etilmasligi bilan ham ajralib turadi.

Qarg‘ish konsepti, bir til yoki bir dialektning xususiyatlarini yoki o‘ziga xos so‘z, ifoda yoki ovozli elementlarni ifodalash uslubi sifatida ta’minlanadi. Ushbu konseptning lingvokulturologik xususiyatlari, qarg‘ishning bir madaniyat yoki jamoada qabul qilinishi, o‘ziga xos tarix, tabiiy muhit, etnik tashkilotlar va boshqa o‘zgarmalar bilan bog‘liq bo‘lishi bilan bog‘liq.

Qarg‘ish konsepti, bir til yoki bir madaniyat tomonidan ko‘rsatilgan harakat, vaziyat yoki obyektning negativ, zararli yoki istalmagan sifatlarini ifodalaydigan lingvistik bir kontseptdir. Bu, inson madaniyatining o‘ziga xos bo‘lgan fikrlash, hissiyot va tabiatga oid tushunchalarini ifodalovchi bir mazmuni o‘z ichiga oladi. Lingvokulturologiya, qarg‘ish konseptlarini o‘rganish, tarjima qilish va ularning bir madaniyat bo‘yicha ma’nolari va ularning lingvistik yozuvlarida ifodalanishini o‘rganadi.

Qarg'ish sōzlar lingvokulturologiya sohasining ham o'rganilishi zarur manbalaridan hisoblanadi. Chunki har bir xalq madaniyatida qarg'ishlar o'z o'rni va mavqeyiga egadir. Istalgan xalqning foydalanayotgan qarg'ishiga qarab u xalq haqida ilk tasavvurga ega bo'lish mumkin. Qarg'ish so'zlarni gender tilshunosligi jihatidan tadqiq etadigan bo'lsak, ushbu so'zlar ayollar nutqida keng qōllanilishiga guvoh bo'lamiz. Ayollar foydalanadigan qarg'ish so'zlar ijobiy va salbiy jihatiga ko'ra ham farqlanadi. Ayollar nutqida qo'llanayotgan qarg'ishlarning salbiy jihati ularning katta qismida o'lim tilash ma'nosi anglashilishidadir.

Quyidagi lingvokulturologik xususiyatlarni qarg'ish konsepti bilan bog'liq ko'rish mumkin:

Qarg'ishning xususiyatlari odatda geografik hududlar va tarix bilan bog'liq bo'lib, etnik guruhning o'zini ifodalash uslubi sifatida shakllanadi. Misol uchun, bir mamlakat yoki mintaqaning xalqi o'rtasidagi geografik ajralishlar, tarixiy o'zgarmalar va o'zaro ta'sir sifatida qarg'ishlarni shakllantirishi mumkin.

Qarg'ishning sintaktik va grammatik xususiyatlari tilning o'ziga xos qoida va tuzilmalari bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Bu, so'z tartibining, talaffuzning, ko'rgazmalar va grammatik qoidalarining o'ziga xosliklarini ifodalaydi.

Qarg'ishga xos so'zlar, ifodalar, izohlar mavjud bo'lishi mumkin. Ushbu so'zlar va ifodalarning o'ziga xos ma'nolari va ularning o'zaro ta'sirlari tilning kulturologik konteksti bilan bog'liq bo'lishi mumkin.

Qarg'ishning fonetik xususiyatlari, ovozli elementlarning tarkibi, talaffuz qoidalarining o'ziga xosliklari bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Tilning ovozlar, intonatsiya va aksentlari qarg'ishning lingvokulturologik xususiyatlarini ifodalaydi.

Qarg'ish konseptlari, madaniyat va tili o'rtasidagi yakinni bog'liqlikni ko'rsatadi. Ular, bir madaniyatning, uning o'ziga xos qarashlari, qarashlari, axloqi, tabiatga oid tushunchalari va kommunikatsiya shakllarini ifodalaydi. Bu konseptlar, madaniyatning o'ziga xosligini hisobga olgan holda, tilda ifodalangan vaziyatlarda joylashgan o'zgina so'zlar, iboralardan va ifodalar dan iborat bo'lishi mumkin.

Qarg'ish konseptlari, obrazlarni ifodalayadi. Ular, negativ, zararli yoki istalmagan vaziyatlarni tasavvur etishda amalga oshiriladigan so'zlar va iboralarni o'z ichiga oladi. Bu tushunchalar va obrazlar, madaniyatning qarg'ishga oid tushunchalarini, qarashlarini va hissiyotlarini ifodalayadi.

Qarg'ish konseptlari, tilning ifodaviy imkoniyatlaridan foydalanib ifodalangan holda tilda aks etadi. Ular, lingvistik alomatlar, so'zlar, maqolalar, iboralarda va boshqa til elementlarida ifodalangan bo'lishi mumkin. Bu, bir kulturaning o'ziga xos til asoschiligi, so'zlash uslubi va ifodaviy xususiyatlarini bildiradi.

Qarg'ish konseptlarini tarjima qilish va tafsilotlar berish o'ziga xos ko'rinishlarda amalga oshiriladi. Bu konseptlar, boshqa tillarda to'g'ri tarjima qilinishi qiyin bo'lgan yoki aniq bir ekvivalentini topishida qiyinlik tugatadigan so'zlarni, ifodalarini va iboralarni o'z ichiga oladi. Tarjima va tafsilotlar, qarg'ish konseptining asosiy o'ziga xosligini va uning kulturologik kontekstini saqlab qolishga yordam beradi.

Qarg'ish konseptlari, madaniyat va ijtimoiy mazmunlarga oid bo'lishi bilan ajralib turadi. Ular, bir kulturaning o'ziga xos qarashlari, qarashlari va tabiatga oid tushunchalarini ifodalayadi. Bu mazmunlar, bir kulturaning qarg'ishga oid konseptini o'rganishda va tahlil qilishda asosiy qo'llanmalar bo'ladi.

Qarg'ishning bir xalq yoki kultur jamoasining kommunikatsiya uslublari, tilning o'ziga xos qoidalari, yozuv va so'zlashma adabiyoti, tashqi ta'limotlar va o'zaro aloqalar shakllanishida ahamiyatga ega bo'lishi mumkin.

Qarg'ish konsepti, bir madaniyat yoki tilning o'ziga xos xususiyatlari bilan bog'liq bo'lib, o'zining o'ziga xos kulturologik mohiyatini ifodalaydi.

Qarg'ish konseptlari, madaniyatning o'ziga xos fikrlash, hissiyot va tabiatini ifodalayadigan lingvistik mazmunlardir. Ular, til va madaniyat o'rtasidagi bog'liqlik, kog'zusiyl tushunchalar va obrazlar, tilda ifodalanish, tarjima va tafsilotlar, ijtimoiy va tahliliy mazmunlar kabi xususiyatlarga ega bo'ladi. Bu konseptlar, bir kulturaning o'ziga xosligini, uning qarashlarini, axloqiy va kommunikatsiya shakllarini ifodalayadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Siddiq Mo'min. So'zlashish san'ati. –Farg'ona, 1997-yil
2. <https://compling.navoiy-uni.uz/index.php/conferences2/article/view/156>
3. Горовик, А. А., Турсунов, Х. Х. (2021) Применение средств визуальной разработки программ для обучения детей программированию на примере scratch. UNIVERSUM, 8(77), 27-30.
4. Begimqulov U.S.H. Pedagogik ta'limda zamonaviy axborot texnologiyalarini joriy etishning ilmiy-nazariy asoslari. –T.: "Fan" 2017
5. Zokirov, S. I., Sobirov, M. N., Tursunov, H. K., & Sobirov, M. M. (2019). Development of a hybrid model of a thermophotogenerator and an empirical analysis of the dependence of the efficiency of a photocell on temperature. Journal of Tashkent Institute of Railway Engineers, 15(3), 49-57.
6. Hamidullo o'g'li, T. H. (2022). NEYRON TARMOQLARNING TASNIFI. Scientific Impulse, 1(3), 757-763.
7. Hamidullo o'g'li, T. H. (2022). HOZIRGI KUNNING DOLZARB IMKONIYATLARI. JAWS VA NVDA DASTURLARI. Scientific Impulse, 1(2), 535-537.